

RECENZJA

rozprawy doktorskiej
mgra Zbigniewa Waclawskiego
pt.: **MODEL SYSTEMOWEGO ZARZĄDZANIA GMINĄ TURYSTYCZNĄ**
Dąbrowa Górnicza 2022, s. 269,
napisanej pod kierunkiem naukowym:
Promotora - Prof. zw. dr hab. Franciszka Piontka, dr h.c.
na **AKADEMII WSB imienia prof. J. Altkorna**

1. Podstawy formalne i przedmiot recenzji

Podstawę formalno-prawną sporządzenia recenzji stanowi pismo Dziekana dr hab. Katarzyny Szczepańskiej – Woszczyń, prof. AWSB, datowane na 07.06.2022 roku. W aspekcie prawnym, podstawy formalne zostały określone w art. 179. Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669) oraz wynikających z niej przepisów dotyczących art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 859), w którym zapisano: „*Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej*”.

Przedmiotem recenzji jest praca doktorska autorstwa mgra Zbigniewa Waclawskiego, przygotowana pod kierunkiem Promotora Prof. zw. dr hab. Franciszka Piontka, dr h.c., która mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

2. Wybór tematu rozprawy i jego sformułowanie

Współczesne organizacje oscylują wokół problematyki wyboru odpowiedniego kierunku zarządzania, niezależnie od formy realizowanej działalności. Realizacja działań najczęściej warunkowana jest transformacją otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego organizacji. Ewolucja przebiegu procesu zarządzania widoczna jest zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Transformacje dokonujące się w sektorze publicznym zdeterminowały sposób jego postrzegania w sferze zarządzania.

W pracy podjęto niezwykle istotny dla polskiej gospodarki narodowej problem zarządzania gminą turystyczną w turbulentnym otoczeniu. Turystyka jako zjawisko społeczno-ekonomiczne implikuje

funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego. Wraz ze wzrostem atrakcyjności turystycznej dokonuje się intensyfikacja rynku zbytu oraz zapotrzebowania na nowe inwestycje i produkty. Ujmowanie zarządzania turystyką w odpowiedniej perspektywie, warunkuje wykorzystanie posiadanej infrastruktury danego regionu oraz pozwala na jej dalszy progres. Aktualnie, w aspekcie wzrastającego ruchu turystycznego i bogatej infrastruktury, w Polsce istnieje pilna potrzeba łączenia tradycji z nowoczesnym wymiarem zarządzania turystyką. Z uwzględnieniem opinii społeczeństwa, nowych technologii, ekologii jak i historii oraz tradycji. Ta dysharmonia pomiędzy konserwatywną tradycją a technologiczną i wizerunkową nowoczesnością stanowi nieszablonowe wyzwanie dla gmin turystycznych i ich otoczenia, jednocześnie zaś, stanowiąc, bez wątpienia, interesujący empirycznie, metodologicznie i teoretycznie obszar dla badaczy zajmujących się wyżej opisaną problematyką.

Zmiany dokonujące się w środowisku gospodarczym, rozwój technologiczny czy wzrastający poziom konkurencyjności na globalnym rynku narzucają na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek pozyskania akceptacji oraz przychylności otoczenia zewnętrznego. Rozwój nowych form komunikacji oraz zmiany na rynku mediów, ingerują w proces tworzenia tożsamości i atrakcyjności wizerunku gmin turystycznych.

Za podjęcie tak istotnego tematu Promotorowi i Doktorantowi należą się wyrazy uznania, tym bardziej, że w literaturze krajowej brak na ten temat wartościowych publikacji opartych o badania własne. Podjęty przez Doktoranta cel świadczy o umiejętności rewizji interesujących obszarów badawczych oraz inicjowania prób rozwiązywania istotnych i aktualnych problemów badawczych. Przyjęty przez Autora pracy zakres tematyczny, z uwzględnieniem problematyki systemowego zarządzania gminą turystyczną, potwierdza zasadność, wyboru wskazanego w tytule dysertacji obszaru badawczego, a jego sformułowanie jest poprawne.

3. Cel główny, hipoteza oraz cele i hipotezy cząstkowe pracy

Cel główny, cele szczegółowe oraz hipotezę główną i hipotezy szczegółowe, Autor przedstawił we „Wprowadzeniu” i „Podsumowaniu”.

Jako cel główny pracy przyjęto „*opracowanie modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną ujmującego problematykę funkcjonowania i rozwoju gminy turystycznej*”¹ (na kolejnych stronach Autor przywołuje zmieniony cel główny jako „*opracowanie modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną w aspekcie funkcjonowania i rozwoju*”²).

Hipoteza pracy została sformułowana jako „*założenie, że jeśli zostanie opracowany model systemowego zarządzania gminą turystyczną, to jego wykorzystanie zapewni, sprawność funkcjonowania i rozwoju gminy turystycznej. Będzie to możliwe poprzez zapewnienie spójności w obszarach ich funkcjonowania i rozwoju: społecznym, ekonomicznym i przyrodniczym, przy zachowaniu tożsamości i atrybutów ich tożsamości*”³.

W mojej ocenie cel główny pracy i hipoteza pracy są podporządkowane tematowi i mogą stanowić przedmiot dysertacji.

Cele szczegółowe i hipotezy szczegółowe pracy zostały natomiast sformułowane w następujący sposób:

¹ s. 8

² s. 242

³ s. 8, 241

Cele szczegółowe:

1. Krytyczny przegląd i analiza podejścia systemowego w zarządzaniu w aspekcie jego wykorzystania w jednostkach samorządu terytorialnego.
2. Identyfikacja atrybutów wyznaczających treść definicji i specyfikę kategorii gmina turystyczna.
3. Opis gminy turystycznej w kategoriach ogólnej teorii systemów.
4. Analiza systemu zarządzania gminą turystyczną w aspekcie wykorzystania w teoretycznym modelu systemowego zarządzania.
5. Konstrukcja teoretycznego modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną.
6. Opracowanie proponowanego modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną.

Hipotezy szczegółowe:

1. Podejście systemowe usprawni proces zarządzania w gminach turystycznych.
2. Atrybuty tożsamości i atrakcyjności określają specyfikę gminy turystycznej.
3. Systemowe ujęcie zarządzania gminą turystyczną podniesie sprawność funkcjonalną gminy.
4. Opracowany model systemowego zarządzania gminą turystyczną zapewni spójność obszarów funkcjonowania i rozwoju
5. Opracowany model systemowego zarządzania gminą turystyczną zapewni zachowanie tożsamości i atrybutów atrakcyjności gminy turystycznej.
6. Badania empiryczne gmin turystycznych w województwie lubelskim pozwolą na opracowanie zasad implementacji modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną.

Przyjęcie tak postawionych celów 3,4,7 - w mojej ocenie - jest niewłaściwie nazwane, chociaż, co podkreślam, właściwie zrealizowane:

- po pierwsze, analiza zawsze jest narzędziem a nie przedmiotem. Z treści wynika, iż celem szczegółowym rozważań jest raczej identyfikacja „systemu(...)”, „krytyczny przegląd literatury (...)”, a ma to miejsce za pośrednictwem analizy, dzięki czemu możliwa jest ocena,
- po drugie, cele szczegółowe powinny koncentrować się na konkretyzacji określonych działań, precyzyjnym ich określeniu, a nie jak pisze Doktorant „opisie, określeniu” itp. ogólnikach,
- po trzecie, zastrzeżenie w nazewnictwie sformułowania hipotezy 3 odnosi się do braku wieloznaczności pojęcia oraz do potrzeby literalnego wyjaśnienia „sprawność funkcjonalna gminy”.

4. Układ i struktura rozprawy doktorskiej

Układ pracy wskazuje na logiczne powiązanie z jej strukturą. Struktura pracy została podporządkowana zarówno przyjętym celom, jak i możliwości weryfikacji hipotez szczegółowych pracy. Praca składa się łącznie z dziewięciu komponentów, w tym:

- wprowadzenia (pierwszy komponent),
- rozdziałów zasadniczych (sześć następných komponentów),
- rekomendacji (siódmy komponent),
- podsumowania (ósmy komponent),
- spisów: bibliografii, tabel, wykresów, rysunków, załączników - kwestionariuszy (dziewiąty komponent).

We „Wprowadzeniu” Autor zasygnalizował problem badawczy, określił cel i hipotezę główną oraz wskazał na siedem celów szczegółowych i sześć hipotez szczegółowych. Ponadto wskazał główne obszary zainteresowań w poszczególnych rozdziałach pracy.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Jednostki samorządu terytorialnego w ujęciu teorii”, omówione zostały zagadnienia związane z podejściem systemowym w zarządzaniu. Zwrócono uwagę na teorię organizacji jednostek samorządu terytorialnego, który jest ściśle związany z prawem niezbędnej różnorodności w kontekście zarządzania. Doktorant zaprezentował również współczesne cechy gminy mające wpływ na kształtowanie podejścia systemowego do zarządzania organizacją w tym również gmin. Przedstawił wybrane rozwiązania systemowe stosowane w jednostkach samorządu terytorialnego, w których dostrzega wsparcie systemowe procesów zarządzania.

Rozdział drugi zatytułowany „Typologia gmin turystycznych” porusza tematykę zagadnień związanych z kategorią, strukturą i podstawą funkcjonowania gmin, a w konsekwencji przedstawia zasadność aktywności gmin turystycznych. W tym rozdziale podjęta została również problematyka atrakcyjności gmin turystycznych i recepcji ruchu turystycznego, a także metodyka badania gminy turystycznej.

W rozdziale trzecim pracy „Teoretyczne ujęcie systemu zarządzania gminą turystyczną” Autor skoncentrował uwagę na założeniach związanych z wykorzystaniem struktury organizacyjnej gminy turystycznej w ujęciu systemowym. W tym zakresie uwzględnił również realizację zadań ustawowych. Dokonał charakterystyki specyfiki systemu zarządzania gminą turystyczną w aspekcie obszarów zarządzania oraz zidentyfikował determinanty oddziałujące na system zarządzania gminą turystyczną.

W rozdziale czwartym „Teoretyczny model systemowego zarządzania gminą turystyczną” Doktorant ukazał koncepcje modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną, które można uznać za podstawę do dalszych rozważań w ramach podjętych badań o charakterze empirycznym.

W rozdziale piątym „Opracowanie proponowanego modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną”, zaprezentowano założenia metodyczne badań oraz wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych w 58 gminach turystycznych w województwie lubelskim. Podjęto próby zidentyfikowania determinant warunkujących funkcjonowanie i rozwój gmin turystycznych. W tej części pracy, Autor, w oparciu o uzyskane wyniki, dokonał weryfikacji korelacji przyjętych parametrów modelu teoretycznego z modelem empirycznym.

W rozdziale szóstym „Implementacja proponowanego modelu systemowego zarządzania gminą turystyczną w sferze realnej” podjęto problematykę zasad implementacji modelu oraz przytoczono rekomendacje ich wdrażania w gminach turystycznych, zorientowanych na popyt ruchu turystycznego.

Ostatnią, zasadniczą część, pracy doktorskiej stanowi jej „Podsumowanie”, w którym Autor dokonał swoistej reasumpcji najważniejszych, podjętych rozważań, a także zaprezentował weryfikację postawionych celów i hipotez szczegółowych.

5. Ocena formalnej i merytorycznej strony pracy

Dokonując oceny formalnej i merytorycznej strony pracy naukowej, jaką jest rozprawa doktorska, należy uwzględnić poszczególne kwestie i kryteria z tym związane.

Formalna strona pracy winna posiadać:

- 1) jasny i jednoznaczny tytuł,
- 2) logiczny, klarowny oraz na miarę możliwości proporcjonalnie rozłożony układ pracy, ujęty w postaci

poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów,

- 3) podstawę źródłową, wyrażającą się jednolitymi przypisami, jak również bibliografią, uwzględniającą krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu,
- 4) staranny i przejrzysty zapis w formie wydruku komputerowego, a także
- 5) jasny i czytelny styl pracy.

Tytuł pracy wskazuje na jednoznaczność jej treści i jest w pełni zrozumiały. Artykułuje on przedmiot i podmiot pracy. Zdziwienie recenzenta budzi jednak wyodrębnienie w badaniach województwa lubelskiego. Tytuł pracy doktorskiej však nie zapowiada szczególnego traktowania tego województwa jako studium przypadku. W istocie jednak takie wyodrębnienie w dysertacji się pojawia, co - w mojej opinii - stanowi celowy zamiar Doktoranta. Podkreślam, iż rozważania objęte tym tematem są spójne i nie wykraczają poza zakres obszaru badań Doktoranta, natomiast bez wyjaśnienia pozostaje kwestia, dlaczego studium przypadku dla woj. lubelskiego nie zostało dodane do tematu dysertacji, co stanowiłoby bardziej czytelną legitymację dla tych badań.

Struktura pracy została zaplanowana w sposób właściwy, a poszczególne jej części są ze sobą, w sposób umiemytny, powiązane. Praca liczy 269 stron, w tym 31 tabel, 40 wykresów i 12 rysunków. Rozkład poszczególnych rozdziałów pracy jest względnie proporcjonalny, stanowiąc od 12% do 19% całości pracy, przy czym największą część pracy przypisać należy rozdziałom: piątemu i szóstemu, co jednak znajduje swoje uzasadnienie merytoryczne (część empiryczna pracy, weryfikująca).

Podstawę źródłową w postaci „Bibliografii” należy uznać za wystarczającą. 269 pozycji, w tym ok. 70 w j. angielskim - książek, artykułów naukowych, raportów tematycznych, aktów prawnych.

Praca odznacza się starannym i przejrzystym zapisem w formie wydruku komputerowego, a prezentowane w poszczególnych rozdziałach rysunki, wykresy oraz tabele, zostały wydrukowane w sposób, który zapewnia właściwy odbiór wizualny tej pracy.

Formalna ocena pracy w aspekcie jasnego i czytelnego jej stylu wskazuje, że generalnie praca charakteryzuje się dążeniem do zachowania precyzji i jasności wyводу prezentowanych treści. Dysertacja jest napisana językiem zrozumiałym, z uwzględnieniem terminologii znamiennej dla nauki o zarządzaniu i jakości, chociaż występują niestylistyczne zapisy, na przykład:

- s. 8: „*Celami szczegółowymi są następujące cele*”, „*Hipotezami szczegółowymi są następujące hipotezy*”⁴,
- s. 171: „*Stworzenia modelu*”⁵,
- inne.

Wskazana powyżej całościowa ocena formalnej strony pracy, z uwzględnieniem jej tytułu, struktury, podstawy źródłowej, formy zapisu oraz jasności i czytelności stylu, predestynuje do stwierdzenia, że w ujęciu zasadniczym – pomimo uwag – praca jest przygotowana poprawnie.

Merytoryczna strona pracy winna uwzględniać w szczególności następujące kryteria, dotyczące:

- 1) wagi, tj. znaczenia podjętego problemu, w tym jego oryginalności,
- 2) odniesienia do dotychczasowego stanu wiedzy w danym obszarze tematycznym, jako stanowiącego punkt wyjścia do własnych rozważań naukowo-badawczych,

⁴ Powinno być: „*Celami szczegółowymi są*”, „*Hipotezami szczegółowymi są*”

⁵ Powinno być: „*Opracowanie modelu*”

- 3) umiejętności postrzegania problemu badawczego, wyrażającego się formułowaniem celów badań i hipotez badawczych,
- 4) umiejętności doboru metodyki badawczej i jej praktycznego wykorzystania, ze wskazaniem na jasno określone pole badawcze,
- 5) umiejętnością odpowiedniego formułowania wyników badań i ich zestawienia w kontekście uprzednio przyjętych hipotez badawczych.

Jednym z najbardziej fundamentalnych elementów każdej pracy naukowej jest umiejętność dokonania wyboru właściwego problemu badawczego. Istotne jest, aby umożliwiał on wypełnienie luki badawczej i wniesienie autorskiego wkładu w danej dyscyplinie naukowej. Doktorant w swojej rozprawie doktorskiej właściwie uzasadnił dokonany przez siebie wybór. Treść rozprawy doktorskiej, zakres merytoryczny przeprowadzonych analiz oraz badań harmonizują z jej tytułem.

Problem badawczy został nakreślony przez Autora we „Wprowadzeniu” pracy i jest on związany z potrzebą wypracowania nowych założeń, w kontekście wzrastającego zainteresowania branżą turystyczną w gminach turystycznych. Uważam, że badania w tym zakresie są bardzo istotne z punktu widzenia dążenia do skutecznego zarządzania, gdyż w ostatnich kilkudziesięciu latach miały miejsce liczne transformacje w sektorze publicznym. Przeobrażenia te przyczyniły się do implementacji działań ukierunkowanych na zrównoważony rozwój, którego idea zakłada zachowanie równowagi pomiędzy obszarem ekonomicznym, ekologicznym oraz społecznym. Należy podkreślić, że szczególnie istotna rola w tym aspekcie przypisywana jest jednostkom samorządu terytorialnego, które w sposób bezpośredni kreują rozwój. Na poziomie lokalnym występuje również wielowymiarowy proces zaspokajania potrzeb społecznych.

Podjęte się przez Doktoranta zadanie opracowania systemowego modelu zarządzania gminą turystyczną oraz określenie zasad implementacji tego modelu – w mojej ocenie – wskazuje na wkład tej pracy do dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, a ponadto ukazuje jej walory aplikacyjne. Zaproponowane ujęcie modelowe uwzględnia walory uniwersalności, gdyż pozwala na względną ocenę pozycji badanego województwa w danym zakresie. Można się zgodzić, iż jest to nowatorski aspekt recenzowanej dysertacji, który uznaję za wkład w rozwój nauki o zarządzaniu i jakości.

Część teoretyczno-poznawcza rozprawy została zainicjowana w pierwszym, drugim, trzecim i czwartym rozdziale pracy pt.: „Jednostki samorządu terytorialnego w ujęciu teorii systemów” (Rozdział 1), „Typologia gmin turystycznych” (Rozdział 2), „Teoretyczne ujęcie systemu zarządzania gminą turystyczną” (Rozdział 3), „Teoretyczny model systemowego zarządzania gminą turystyczną” (Rozdział 4). Zatem zasadniczy element, który został przedstawiony w kolejnej części pracy, tj. rozdział 5 i 6, znajduje w niniejszej pracy swój ekwiwalent teoretyczny, w kontekście dotychczasowego stanu wiedzy w ww. obszarach tematycznych. Brakuje jednak w tej części pracy własnych rozważań naukowo-badawczych Doktoranta pod kątem krytycznej analizy literatury przedmiotu. Doktorant w recenzowanej pracy - w mojej ocenie - używa często zamiennie pojęcia typu: sprawność, skuteczność, efektywność, efekty. Szkoda jednak, że nie definiuje bliżej, co rozumie przez te określenia.

W zakresie umiejętności postrzegania problemu badawczego, wyrażającego się egzemplifikacją celów i hipotez, należy zauważyć, że Autor dysertacji uczynił zadość temu zadaniu.

W pracy doktorskiej zaimplementowano określoną metodykę badawczą. Pan mgr Zbigniew Waclawski wykorzystał triangulację metod, danych, badaczy i teorii. Doktorant kierował się w stronę ujęcia

nomotetycznego, zorientowanego na odkrywanie i formułowanie ogólnych praw oraz uniwersalnych reguł świata, co zrealizował poprzez indukcyjną ścieżkę badawczą. W tej części Autor pracy czerpie z wielu metod badawczych: metody analizy opisowej i krytycznej, metody dedukcji, indukcji, porównań, metody dychotomicznej, podstawowych metod statystyki opisowej, badań ankietowych. Wskazane metody badawcze są właściwe i znajdują swoje uzasadnienie merytoryczne.

W pracy Autor sformułował wyniki badań i zestawił je w kontekście celów szczegółowych i sformułowanych hipotez szczegółowych, co należy ocenić pozytywnie. Warstwę aplikacyjną pracy, w tym przedstawione wnioski i rekomendacje, uważam za istotne i cenne z punktu widzenia zarządzania gminą turystyczną.

Wymienione przez mnie, w niniejszej recenzji, zastrzeżenia mają charakter oceny, ale nie wpływają na generalną opinię, a mianowicie, że Pan mgr Zbigniew Waclawski, dowiódł umiętności prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

W kontekście przedstawionej oceny całości pracy nasuwają się trzy pytania do jej Autora:

1. Jakie działania formalno-prawne mogłyby zwiększyć sprawność zarządzania gminą turystyczną?
2. Jakie występują obecnie wzajemne relacje w tradycji i nowoczesności w kreowaniu wizcerunku i zarządzaniu gminą turystyczną?
3. Czy procedura metodologiczna badań naukowych L. Nowaka - idealizacji i konkretyzacji, byłaby właściwa do Pana badań zaprezentowanych w dysertacji?

6. Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione składowe elementy przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej mgra Zbigniewa Waclawskiego, wyrażam opinię, że recenzowana rozprawa wykazuje Jego ogólną wiedzę w obszarze wpisującym się w dziedzinę nauk społecznych w dyscyplinę nauki o zarządzaniu i jakości. Przedstawiona praca w temacie „*Model systemowego zarządzania gminą turystyczną*” jest rozprawą o cechach oryginalności. Pomimo wykazanych uwag, pewnych słabości i usterek w pracy, stwierdzam, że rozprawa ta spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. Biorąc powyższe pod uwagę uznać należy, że recenzowana rozprawa doktorska mgra Zbigniewa Waclawskiego spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w myśl Ustawy z dn. 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022r. poz. 574) i wnioskuje o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

